

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

УДК: 59.922.73-053.4

Бенівська Оксана Володимирівна,

студентка спеціальності 053 «Психологія»

другого (магістерського) рівня

КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»

Актуальність дослідження. Дошкільний вік є початком формування особистості людини, коли своєчасне створення належних умов, правильна організація життя та виховання є запорукою повноцінного її розвитку. В дошкільному віці дитина отримує початкові знання про навколишній світ, у неї починає формуватися певне ставлення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, формується характер. Соціально-психологічні умови виховання дітей по-різному впливають на формування їхньої соціальної поведінки. Характер такого впливу обумовлює як зміни, так і взаємодію в певному колі ознак психологічних особливостей, які формують поведінку. Визначення таких ознак дозволяє не тільки уточнити тенденції розвитку соціальної поведінки сучасних дітей, які перебувають у різних умовах виховання, але й охарактеризувати адекватні психолого-педагогічні засоби попередження і корекції небажаних проявів в їх поведінці.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної практики свідчить про те, що дітей майже не навчають формувати установку на емоційні контакти з оточуючими, корегувати свої емоційні реакції на зовнішні і внутрішні впливи. Крім того, сьогодні багато дітей проявляють приклади асоціальної поведінки у власній родині. Найбільш поширеним проявом емоційної дезадаптації дітей є їх агресивна поведінка.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Вивченню проблеми агресивної поведінки серед дітей дошкільного віку присвячено значну кількість робіт у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. Дослідженням, що розкривають психологічні основи виникнення

агресії у старшому дошкільному віці займалися: В. Гесс, Р. Джекобс, С. Меднік, Д. Олдс, Дж. Доллард, Л. Дуб, Н. Міллер, Л. Берковіц, Л. Ерон, Д. Зілманн, Л. Х'юсманн, А. Бандура, А. Басс та ін.

Мета наукової публікації – дефінітивний аналіз проблеми агресивної поведінки у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку психологів (Л. Божович, С. Максименко, А. Реан, Є. Смірнова, В. Холмогорова, В. Кузьменко та ін.), дошкільний вік є важливим періодом для формування і закріплення різних поведінкових актів. Деструктивні реагування характерні для більшості дошкільників, але із засвоєнням правил і норм організації діяльності вони поступаються соціально схвальним формам поведінки. Однак, у певній категорії дітей прояви агресії не тільки зберігаються, а й розвиваються і трансформуються у стійкі риси особистості. Внаслідок цього знижується продуктивний потенціал дитини, деформується її особистісний розвиток (Божович, Л.І., 1968).

В психологічній науці існують різні погляди щодо причин виникнення агресії, її природи, змісту. Деякі автори вказують на певну залежність агресивності дітей від структури родини (Гаримович, Е., 2008). Є дані, які свідчать про те, що агресивні діти походять із багатодітних родин або не повних. Агресія дитини може бути реакцією на розлучення батьків. При цьому, способи реагування на ситуацію різні, залежно від статі і віку дитини. У дітей дошкільного віку реакція не зріла й носить іноді безпричинний характер.

У дошкільному віці, так само як і в молодшому шкільному, хлопчики відрізняються підвищеною агресією стосовно однолітків. Розпад родини в цьому віці приводить до зростання ворожості, хлопчики, які виховуються без батька відрізняються асоціальною поведінкою, непокорю дорослим. Відзначається, що конфлікти батьків до й після розлучення, їхнє роздільне проживання, повторний шлюб чоловіка і жінки, погані взаємини одного з батьків з дитиною, так само викликають негативні переживання, збільшуючи труднощі в поведінці дитини. Агресивні прояви дитини можуть виступати як

ревності стосовно інших членів родини, найчастіше до братів і сестер. В основі такої агресії лежить прагнення привернути увагу батьків, суперництво за любов дорослих. Серед особливостей сімейного виховання, які провокують агресивну поведінку, відрізняються наступні: нестача емоційного тепла і пещення з боку батьків, поблажливе відношення до агресії, байдуже відношення до дітей (Божович, 1968).

Дослідники, що займаються проблемою дитячої агресії намагаються виділити окремі параметри виховних впливів батьків, які спричиняють формування агресії в дитячому віці. Холодність, жорстокість, відсутність контролю за дітьми з боку батьків, як і занадто суворі покарання сприяють підвищенню рівня агресивності в дитини. Варто відмітити, що до агресивної поведінки можуть привести як особистісні особливості людини, так і особливості ситуації, у якій вона перебуває. Важливою є проблема зв'язку агресивності в дошкільному віці з подібними тенденціями у більш пізньому віці. Також агресія тісно пов'язана із проявом почуття ревності, ненависті, заздрощів, образи, злості, страху, гніву; особливо це проявляється в дошкільному віці, коли емоційна сфера ще не стійка. Необхідно відзначити важливість першого емоційного досвіду, отриманого дитиною в дитинстві, який потім переноситься на більше пізній час (Гаримович, 2008).

Дитина дошкільного віку – це переважно емоційна дитина і саме із цієї причини основними показниками її психічного розвитку в нормі служать характеристики емоційної сфери, які відображають спрямованість її переживання й активності. Негативні афективні переживання несуть у своїй основі незадоволеність якихось важливих для дитини потреб або конфлікт між ними.

Дитина засвоює агресивну поведінку, за допомогою спостереження, виділяючи випадки, коли агресія виявляється ефективним способом у досягненні мети, у впливі на інших. У ситуації ізоляції групою однолітків, досить ймовірно, що вона буде прийнятою в іншу групу дітей, таких же, як вона і де агресія буде прийнятним стилем поведінки. Існують індивідуальні

відмінності в засвоєнні агресії, яка демонструється однолітками, і не завжди діти, що піддаються агресії з боку інших дітей стають агресивними. Взаємодія з однолітками відіграє важливу роль у формуванні в дитини уявлень про можливі способи прояву агресії, норми і кордони її застосування.

Механізмами формування агресії виступають:

1. Підкріплення агресивної поведінки з боку інших людей;
2. Научіння за допомогою спостереження;
3. Самопідкріплення.

Моделями агресивної поведінки можуть виступати як живі приклади (батьки, ін. люди, однолітки), так і символічні зразки, що представляють ЗМІ. Проблема дитячої агресії піднімає питання про методи впливу на дитину, у тому числі й про застосування суворих покарань. До суворих покарань відносять не тільки застосування фізичної сили, але й психічні покарання – образи, критику дитини, словесні погрози й т. д. Негативним за своїми наслідками виявляються не тільки використання фізичних покарань, але й психічне насильство, що виражається в несприйнятті і критиці дитини. Таке ставлення до дитини спричинює розвиток в неї агресивності. Стандартні реакції дорослих у відповідь лише посилюють особливості агресивних проявів дітей і зовсім не сприяють подоланню цієї проблеми. Отже, у виникненні агресивних проявів у дітей задіяно багато факторів як біологічного, так і соціального походження. Їх взаємодія один з одним визначає рівень та інтенсивність агресивних проявів у поведінці дитини. Однак визначальним є вплив соціального оточення, в першу чергу, сімейне оточення і колектив однолітків.

Агресивні діти потребують розуміння та підтримки дорослих, тому актуальною є психологічна підтримка дітей з агресивними тенденціями в поведінці.

Психологічний супровід – це системно організована діяльність психолога зі створення соціально-психологічних умов для успішного розвитку дитини.

Засобами реалізації психологічного супроводу агресивної дитини є:

- вивчення специфіки та змісту агресивної поведінки дитини;

вплив на соціальне і навчально-освітнє середовище з метою створення умов розвитку, адекватних особливостям дитини;

- корекційна робота психолога з дитиною з метою подолання агресії та її наслідків (Кравчук, 2002).

Серед напрямів психологічного супроводу агресивної дитини слід зробити акцент на наступних:

- Соціалізація агресивності. Соціалізацією агресивності можна назвати процес навчання контролю власних агресивних проявів чи вираження їх у формах, схвалених соціумом. При навчанні дітей конструктивним способом вираження гніву дитині пропонують прямо заявляти про свої почуття чи опосередковано, за допомогою ігрових прийомів. Особливого значення набуває демонстрація дорослим зразків зрілої поведінки. Для маленьких дітей, які ще не можуть вербалізувати свої думки й почуття, а також для сором'язливих, тривожних, невпевнених у собі дітей ефективним виявляється перенесення почуттів на неживі предмети.

- Навчання дітей прийомам саморегуляції, умінню володіти собою в різних ситуаціях. Для дітей з проявами агресивної поведінки корисними є різноманітні релаксаційні та психогімнастичні вправи.

- Формування нових стереотипів поведінки та комунікативних навичок. Агресивні діти іноді проявляють агресію лише тому, що не знають інших способів вираження власних почуттів. Задача дорослого навчити дітей виходити з конфліктних ситуацій припустимими способами. Важливим є навчання агресивних дітей соціально схваленим формам спілкування, розвиток компетентності у спілкуванні.

- Формування здатності до емпатії. Агресивні діти, як правило, мають низький рівень емпатії, вони не здатні уявити, що іншим людям може бути неприємно чи погано. Важливим є задіяння таких механізмів формування емпатії як емоційне зараження та ідентифікація. Серед методів психологічного супроводу агресивної дитини найбільш ефективною є ігротерапія. Ігротерапія заснована на природній потребі дітей, тому гра є універсальним засобом

корекції і профілактики проблем у розвитку дитини. Гра надає дитині життєвого досвіду та розвиває її психічні процеси. Корекційна функція гри полягає в можливості емоційного та моторного самовираження дитини, усвідомлення нею агресії, страхів, психомоторного збудження.

Висновки. Отже, агресія – це будь-яка форма поведінки, націлена на образу чи спричинення шкоди іншій живій істоті. В свою чергу агресивність визначається як властивість особистості, що виражається в готовності до агресії і характеризується наявністю деструктивних тенденцій в сфері суб'єктно-суб'єктних відношень.

Агресивність дитини – це насамперед відображення її внутрішнього неблагополуччя, невміння адекватно реагувати на події, що відбуваються навколо. Агресивною поведінкою дитина намагається привернути до себе увагу. Агресивна дитина потребує розуміння, тому актуальною є психологічна підтримка таких дітей.

Перспективу подальшого дослідження розглянутої проблеми ми вбачаємо у пошуку нових профілактичних та корекційних засобів агресивної поведінки дітей старшого дошкільного віку.

Список використаної літератури:

1. Божович, Л. И. (1968). Личность и ее формирование в детском возрасте, *Психологическое исследование*. Москва: Просвещение. 464 с.
2. Гаримович, Е. (2008). Корекційна робота з агресивними дітьми, *Дефектолог*. №11 (лист.). С. 55–57
3. Кравчук, С. Л. (2002). Особливості психологічних детермінант агресивних проявів особистості: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, – 21 с.